

บทที่ 3

การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเมื่อ 14 ตุลาคม 2516

การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของไทยครั้งสำคัญครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์ คือ การเปลี่ยนแปลงเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เพราะนับเป็นครั้งแรกที่ดำเนินไปด้วยการใช้กำลังและความรุนแรงต่อสู้กันถึงเลือดเนื้อระหว่างประชาชนคนไทยด้วยกันเอง ไม่ว่าจะเป็นการเลิกทาสในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หรือ การเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาสู่การปกครองในระบอบประชาธิปไตย เมื่อ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2475 เพราะการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นเป็นไปด้วยความสงบปราศจากการใช้กำลังทั้งสิ้น

สภาพการเมืองไทยก่อนเดือนตุลาคม พ.ศ. 2516

การเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. 2475 ซึ่งนับว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครองที่ก้าวไปสู่ความทันสมัย (modernization) ตามแบบอย่างของประเทศตะวันตกในรูปของการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยยึดการปกครองของสหราชอาณาจักรเป็นแบบท กล่าวคือ มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประมุขและทรงใช้อำนาจอธิปไตยโดยผ่านสถาบันทางการเมืองต่าง ๆ ในการปกครองประเทศ

การเปลี่ยนแปลงการปกครองในครั้งนั้น เมื่อเราพิจารณาดูจะพบว่าเป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงผู้มีอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศจากระบบกษัตริย์มาสู่คณะบุคคลซึ่งเป็นข้าราชการเท่านั้น กล่าวคือ คณะราษฎร ซึ่งเป็นคณะข้าราชการที่ดำเนินการเปลี่ยนแปลงการปกครองนี้กลับกลายเป็นคณะบุคคลที่ใช้อำนาจสูงสุดในการบริหารประเทศแทนระบบกษัตริย์ แต่แม้คณะราษฎรหรือคณะข้าราชการเหล่านี้จะมีสติปัญญา ความสามารถ และเจตนาดีในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง แต่ก็ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงระบบสังคมของไทยได้ และเพราะระบอบประชาธิปไตยเกิดจากการกำหนดของเบื้องบน-โครงสร้างสังคมไม่ใช่ความต้องการของประชาชนเอง ประกอบกับการจำกัดบทบาทของประชาชน จึงทำให้ประชาชนไม่สามารถ

มีส่วนร่วมทางการเมืองใค้มากนัก คงเป็นเพียงให้การสนับสนุนการปกครองของผู้มีอำนาจเท่านั้น การปกครองจึงไม่ใช่ในลักษณะที่มาจากประชาชน วัฒนธรรมประเพณีและค่านิยมเก่า ๆ ยังคงปรากฏอยู่ ระบบเจ้าขุนมูลนายยังคงมีอิทธิพลภายในสังคม อภิลิทธิชนระบบกษัตริย์ไค้กลายเป็นอภิลิทธิชนของข้าราชการ และมีการส่งเสริมระบบราชการให้มากขึ้น ระบบราชการ เป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลาย มีอุดมการณ์และทัศนคติแบบเจ้าคนนายคน คั้งตนอยู่เหนือประชาชน มีความคิดและความประพฤดีในทางที่สนับสนุนให้เกิคชนชั้นข้าราชการสภาพของสังคมไทยจึงยังคงมีกลุ่มอภิลิทธิชนอยู่ และประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นก็เป็นประชาธิปไตยในรูปแบบ หรือ ประชาธิปไตยของกลุ่มข้าราชการ ซึ่งมีสถาบันทางการเมืองต่าง ๆ อยู่อย่างครบถ้วน

เกือบตลอดระยะเวลากว่า 40 ปีนับตั้งแต่ พ.ศ. 2475-2516 สถาบันการเมืองของไทยส่วนใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐสภาขาดความต่อเนื่อง เพราะมีการแก่งแย่งอำนาจทางการเมืองกันระหว่างนักการเมืองด้วยกันเอง เกิดการปฏิวัติรัฐประหารแย่งกันมีอำนาจทางการเมืองกันอยู่เนือง ๆ และเป็นสาเหตุให้ประชาธิปไตยของไทยในช่วงเวลาอันสั้นนี้มีคณะรัฐบาลถึง 34 ชุด เมื่อกลุ่มบุคคลกลุ่มใดทำการปฏิวัติรัฐประหารสำเร็จก็มักยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับเก่าและร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ขึ้น เพื่อ "ความเหมาะสม" รัฐธรรมนูญของไทยจึงมีจำนวนถึง 9 ฉบับ ผู้นำทางการเมืองแต่ละคนต่างก็พยายามที่จะสร้างฐานะอำนาจของตนเอง เพื่อความมั่นคงในการปกครองประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐบาลเผด็จการทหาร¹ ซึ่งมักใช้หลักความเข้มแข็งและมาตรการขั้นเด็ดขาดโดยอ้าง "เพื่อความอยู่รอดของประเทศชาติ" เป็นสำคัญ เช่น การประกาศใช้ธรรมนูญการปกครอง ซึ่งมีเพียง 20 มาตรา การประกาศใช้กฎอัยการศึก การประกาศและบังคับใช้กฎหมายป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์ เป็นต้น การนำเอามาตรการรุนแรงเหล่านี้มาใช้ก็เพื่อความคุม

¹ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ, "บทบาทของทหารกับการพัฒนาทางการเมือง," ในกระมล ทองธรรมชาติ (รวบรวม) การเมืองและการปกครอง, (พระนคร: โรงพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2513), หน้า 215-262.

พฤติกรรมทางการเมืองของประชาชน ซึ่งเท่ากับเป็นการลดรอนสิทธิเสรีภาพของประชาชน และไม่ส่งเสริมการเรียนรู้ทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตยให้แก่ประชาชนอีกด้วย

ระบอบเผด็จการทหารที่ยาวนานนับสิบปี ทำให้ระบบการเมืองของไทยกลายเป็นเรื่องของบุคคลในวงการทหาร ซึ่งใช้อำนาจทางอาวุธยุทโธปกรณ์ กลุ่มทหารเข้ามามีบทบาททางการเมืองของประเทศ แทนที่จะเป็นส่วนหนึ่งของระบบการปกครอง สภาพการณ์ที่กลุ่มทหารมีบทบาทสำคัญในทางการเมืองเช่นนี้ จึงเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาผู้นำทางการเมืองที่เป็นพลเรือนตามลักษณะของระบอบประชาธิปไตย จากประวัติศาสตร์การเมืองของไทยนั้น แม้จะมีจำนวนนายกรัฐมนตรีนับจากพลเรือนถึง 6 คนในจำนวนทั้งสิ้น 11 คน แต่ช่วงเวลาการครองอำนาจทางการเมืองของผู้นำพลเรือนเหล่านี้มีระยะเพียง 3 ปีเศษเท่านั้น แต่ช่วงระยะเวลาของนายกรัฐมนตรีนับจากทหารนั้นมีจำนวน 5 คนเป็นระยะเวลากว่า 36 ปี (ตามตารางที่ 4) นอกจากนี้ภายในคณะรัฐมนตรีของผู้นำเผด็จการเหล่านี้ ยังประกอบไปด้วยบุคคลจากฝ่ายทหารอยู่เป็นจำนวนมากด้วย จึงทำให้ตลอดระยะเวลา 40 ปีของประชาธิปไตยของไทยนั้นเป็นเผด็จการทหารเกือบโดยตลอด

ตารางที่ 4

รายชื่อและระยะเวลาดำรงตำแหน่งของนายกรัฐมนตรีของไทย
ตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 - ตุลาคม 2516

รายชื่อ	ทหารหรือพลเรือน	รวมระยะเวลาดำรงตำแหน่งทั้งสิ้น
1. พระยามโนปกรณนิติธาดา	พลเรือน	1 ปี
2. พระยาพหลพลพยุหเสนา	ทหาร	5 ปี 6 เดือน
3. จอมพล ป.พิบูลสงคราม	ทหาร	14 ปี 11 เดือน
4. นายควง อภัยวงศ์	พลเรือน	1 ปี 6 เดือน
5. นายทวี บุญยเกตุ	พลเรือน	1/2 เดือน
6. มรว.เสนีย์ ปราโมช	พลเรือน	4 เดือน
7. นายปรีดี พนมยงค์	พลเรือน	5 เดือน
8. พลเรือตรีวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์	ทหาร (ไม่มี ทหารบกหนุน หลังมาก)	1 ปี 2 เดือน
9. นายพจน์ สารสิน	พลเรือน	3 เดือน
10. จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์	ทหาร	4 ปี 10 เดือน
11. จอมพลถนอม กิตติขจร	ทหาร	10 ปี 8 เดือน

ที่มา : ณรงค์ ลินสวัสดิ์ และ รอด พิธีชัย, อุปสรรคของระบอบประชาธิปไตย
ไทย. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2517), หน้า 25.

ยิ่งไปกว่านั้น ข้าราชการประจำกับข้าราชการเมืองยังมีความผูกพันกันอย่างใกล้ชิด เพราะรัฐธรรมนูญหลายฉบับ เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. 2475 และ พ.ศ. 2475 (แก้ไขเพิ่มเติม 2495) ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร เป็นต้น

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยไม่ได้แยกข้าราชการทั้งสองนี้ออกจากกัน ทำให้ข้าราชการการเมืองจำนวนมากมาจากข้าราชการประจำ มีแนวโน้มที่จะสร้างอาณาจักรของตนเอง ระบบอุปถัมภ์เป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการเสริมสร้างอำนาจของตน ข้าราชการการเมืองกระทำการใด ๆ ไม่ว่าจะถูกต้องหรือไม่ ข้าราชการประจำก็จะส่งเสริม หรือวางเฉยเสีย ในขณะที่เดียวกันข้าราชการการเมืองก็จะไม่กระทำการใด ๆ ที่จะกระทบกระเทือนข้าราชการประจำ จึงกลายเป็นลักษณะของการถ้อยทีถ้อยอาศัยกันระหว่างเจ้านายกับลูกน้อง เพื่อแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน ในช่วงเวลาระหว่าง พ.ศ. 2501 - 2511 เป็นระยะที่ประเทศปกครองด้วยรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร ซึ่งไม่มีการเลือกตั้ง ไม่มีพรรคการเมือง และเป็นเผด็จการทหารอยู่นานนับสิบปี สภาพอำนาจของระบบราชการถึงขีดสูงสุด เพราะการคัดเลือกข้าราชการประจำให้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง การเมืองของไทยจึงมีลักษณะเป็น "การเมืองโดยระบบราชการ" (Bureaucratic Polity) มากยิ่งขึ้น ระบบราชการกลายเป็นมันโคไปสู่อำนาจทางการเมือง และกลายเป็นช่องว่างระหว่างชนชั้นของข้าราชการกับประชาชน เมื่อกลุ่มข้าราชการเป็นอภิสิทธิ์ชนจึงง่ายแก่การทุจริตเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มตน ความยุติธรรมจึงยากที่จะเกิดขึ้นในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระยะหลัง คือ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2505 เป็นต้นมา อันเป็นสมัยของคณะรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี เผด็จการทหารได้นำมาตราการต่าง ๆ มาใช้เพื่อบีบบังคับและครอบงำประชาชนให้อยู่ใต้อำนาจและอิทธิพลของตน และสร้างความเดือดร้อนให้แก่ประชาชนมากยิ่งขึ้น

ในขณะที่ประชาชนได้รับความกดดันจากเผด็จการทหาร ลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจของไทยได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การเพิ่มของประชาชนอยู่ในอัตราส่วนที่สูงเกือบเท่าตัว กล่าวคือ เมื่อ พ.ศ. 2496 มีประชากรเพียง 21.5 ล้านคน ได้กลายเป็น 39.6 ล้านคนในปี พ.ศ. 2516² ทำให้เกิดปัญหาความขาดดุลย์กันระหว่างจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว กับจำนวนทรัพยากรที่ลดลง เกิดวิกฤตการณ์ด้านปัจจัยสี่

²ตัวเลขจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ

คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ปัญหาการว่างงาน ฯลฯ แต่รัฐบาล
 แผนกิจการทหารของจอมพลถนอม กิตติขจร ก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ให้หมดสิ้น
 ไปได้ จึงถูกโจมตีอย่างหนักจากนักเขียนบทความต่าง ๆ³ และมีส่วนทำให้เสถียรภาพ
 แห่งอำนาจการปกครองของรัฐบาลเริ่มสั่นคลอน แต่ผู้นำการปกครองก็ยังคงแยกตัวออกอยู่
 เหนือประชาชน นโยบายในการ "เข้าถึงประชาชน" แสดงออกถึงสถานภาพความเหลื่อม
 ล้าต่ำสุดระหว่างราชการกับประชาชนระบบราชการไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวด
 ล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปและคุ้มครองอิทธิพลเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มตน หากผู้ใดขัดขวางย่อม
 ถือว่าเป็นภัยคุกคามความมั่นคงของชาติ ด้วยเหตุนี้ข้าราชการที่ไม่มีความรับผิดชอบซึ่งกอบ
 โกยผลประโยชน์ ทำให้ราชการถือโอกาสใช้ระบบราชการไทยขออนการกระทำผิดและเป็น
 ปฏิบัติรุนแรงต่อผลประโยชน์ของประชาชนและประเทศชาติ

บทบาทของกลุ่มนิสิตนักศึกษา

กลุ่มนิสิตนักศึกษานับเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่มีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลง
 ทางการเมืองเมื่อ 14 ตุลาคม 2516 แต่ในอดีตนั้นกลุ่มนิสิตนักศึกษาก็ได้เข้ามามีส่วนในทาง
 การเมืองอยู่ไม่น้อย

จากประวัติศาสตร์การเมืองของไทย กลุ่มนิสิตนักศึกษาได้มีส่วนร่วมทางการเมือง
 มาตั้งแต่ครั้งที่มีการชุมนุมกันเพื่อคัดค้านรัฐบาลที่จัดตั้งโรงเรียนกฎหมายของเนติบัณฑิตสภา
 เมื่อ พ.ศ. 2491 ซึ่งทำให้นักศึกษานิติศาสตร์เสียสิทธิในการประกอบอาชีพผู้พิพากษาและ

³ บทความต่าง ๆ ในช่วง พ.ศ. 2514 - 2516 เช่น บันลือ เมืองลิน "ข้าราชการไทยวันนี้" สยามรัฐ, 22, 7549 (22 ต.ค. 14) 6; เจริญ กาวิด "ความสับสน
 วุ่นวายของสังคมกับสาเหตุที่มองเห็น" สยามรัฐ, 24, 8232 (2 ต.ค. 16) 9.

หน่วยความชันหนึ่ง⁴ และได้เริ่มมีบทบาทชัดเจนเมื่อ พ.ศ. 2500⁵ ซึ่งกลุ่มนิสิตนักศึกษาได้เดินขบวนประท้วงการเลือกตั้งที่ไม่สุจริตในสมัยของจอมพลแปลก พิบูลสงคราม และได้มีส่วนสนับสนุนให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กระทำรัฐประหารรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม เมื่อ 16 กันยายน 2500 แต่ภายหลังการปฏิวัติของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เมื่อ 20 ตุลาคม 2501 เป็นต้นมา กลุ่มนิสิตนักศึกษาก็ถูกตัดออกจากการเมือง และขณะเดียวกันการเมืองก็ได้เข้าไปแทรกแซงในมหาวิทยาลัยในลักษณะของการควบคุมพฤติกรรม ดังคำปราศรัยของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2504 ณ หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตอนหนึ่งว่า "...ข้าพเจ้าจะไม่ละเลยในการปรับปรุงแก้ไขระเบียบการปกครองควบคุมในมหาวิทยาลัยให้รัดกุมเหมาะสมยิ่งขึ้น..."⁶ โดยมีบุคคลสำคัญทางการเมืองหลายคนเข้าไปดำรงตำแหน่งอธิการบดี หรือคณะบดีในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ⁷ อย่างไรก็ตามเมื่อเกิดกรณีเขาพระวิหารขึ้น กลุ่มนิสิตนักศึกษาก็ได้มีส่วนในการประท้วงคำพิพากษาของศาลโลกด้วย เมื่อ 21 มิถุนายน 2505 หากแต่บทบาทในครั้งนี้อาจไม่ได้เป็นความคิดริเริ่มของกลุ่มนิสิต

⁴ ภารุท บุนนาค, "อนุสรณ์แก่นักศึกษาในปัจจุบัน," สโมสรนักศึกษาธรรมศาสตร์. (รวบรวม) ธรรมศาสตร์ : หนังสือพิมพ์ที่ระลึกของสโมสรนักศึกษานปี 2500, (พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2500), หน้า 90 - 96.

⁵ พ.ศ. ต.อนันต์ เสนาพันธ์, คืบเทวคา, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พิมพ์เศศ, 2506, หน้า 52.

⁶ สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, (รวบรวม) "คำปราศรัยแก่นิสิตรัฐศาสตร์และวิศวกรรมศาสตร์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ 1 สิงหาคม 2504 ณ หอประชุมจุฬาฯ," สุนทรพจน์ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.ศ. 2502 - 2504, (พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2507) หน้า 436.

⁷ เช่น พลเอก(ยศขณะนั้น)ถนอม กิตติขจร ดำรงตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พลเอก(ยศขณะนั้น)ประภาส จารุเสถียร ดำรงตำแหน่งอธิการบดีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นต้น.

นักศึกษาเองอย่างเช่นการคัดค้านการเลือกตั้ง พ.ศ. 2500 แต่เป็นบทบาทที่ฝ่ายรัฐบาลต้องการให้แสดงความไม่พอใจต่อศาลโลกและประเทศกัมพูชาคูร์ณี และเพื่อหันเหความสนใจของนิสิตนักศึกษาต่อเสถียรภาพของรัฐบาล⁸

บทบาทของกลุ่มนิสิตนักศึกษามาปรากฏอีกครั้งหนึ่งเมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญเมื่อ 20 มิถุนายน 2511 โดยการรวมกลุ่มกันเรียกร้องให้ลดค่าโดยสารรถเมล์ในเมืองหลวง และนับตั้งแต่นั้นมาก็ได้มีการถกเถียงกันอย่างกว้างขวางในเรื่อง จะยอมรับบทบาททางการเมืองของนิสิตนักศึกษาหรือไม่⁹

ความกดดันจากการถูกบีบบังคับและความไม่พอใจในความไร้ประสิทธิภาพของรัฐบาลเผด็จการทหารของจอมพลถนอม กิตติขจร - จอมพลประภาส จารุเสถียร ทำให้กลุ่มนิสิตนักศึกษาหัวเกรงต่อสภาพการว่างงานเมื่อจบการศึกษาและความอยุติธรรมในสังคม กลุ่มนิสิตนักศึกษาซึ่งมีความทะเยอทะยานสูง และยังไม่ได้ถูกรวบงำจากระบบราชการ ประกอบกับมีความตื่นตัวทางปัญญา จึงทำให้กลุ่มนิสิตนักศึกษาต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงภายในสังคม แม้ว่าจะถูกฝ่ายการเมืองเข้ามาแทรกแซงเพื่อควบคุมพฤติกรรม แต่ก็ได้พยายามรวมกลุ่มกันและจัดตั้งองค์การหนึ่งร่วมกัน คือ "ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย" (National Student Center of Thailand) เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2513 ในระยะแรก ๆ เป็นไปในลักษณะเดียวกับกลุ่มอื่น ๆ ที่มีอยู่ในขณะนั้น เช่น การกุศลหารายได้ช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย เป็นต้น

เมื่อคณะปฏิวัติของจอมพลถนอม กิตติขจร ยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2511

⁸ พันเอก อัมพร ปกรณ์ยุทธ. "บทบาททางการเมืองของนักศึกษาไทย," วิทยานิพนธ์ประกอบการศึกษาด้านหลักสูตรของวิทยาลัยการทัพบก สถาบันวิชาการทหารบกชั้นสูง, 2517, หน้า 9.

⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 15 - 20.

ซึ่งเพิ่งประกาศใช้ได้เพียง 3 ปี ในวันที่ 17 พฤศจิกายน 2514 นั้น คณะปฏิวัติได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรอีกครั้งหนึ่ง มีการใช้อำนาจเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มคน การเอาโรคเอาเปรียบและบีบบังคับประชาชน สร้างความเดือดร้อนให้แก่ประชาชนเป็นอย่างมาก ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษา ได้แสดงความไม่พอใจต่อการบริหารประเทศของคณะปฏิวัติที่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมได้ ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษา มีความต้องการที่จะให้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงในสังคม จึงได้ร่วมกันจัดกิจกรรมหลายอย่าง เพื่อเป็นการกระตุ้นต่อรัฐบาลให้แก้ไขสภาพของสังคมเพื่อการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น เช่น การต่อต้านไม่ซื้อสินค้าญี่ปุ่นเมื่อ 20 - 26 พฤศจิกายน 2515 และส่งเสริมสินค้าไทย หรือโครงการผ้าดิบในระยะเวลาดำเนินการ เป็นต้น ความสำนึกเพื่อการเปลี่ยนแปลงแก้ไขสังคมของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษา ได้แพร่ขยายออกไปสู่ประชาชนที่ละน้อย ๆ เพราะประชาชนเริ่มเห็นคล้อยตามและสนับสนุนการกระทำของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาเป็นอย่างดี ห้างร้านขายสินค้าญี่ปุ่นเบาบางลงอย่างเห็นได้ชัด หนังสือพิมพ์ตีพิมพ์บทความให้การสนับสนุนความสำนึกเช่นนี้มิได้จำกัดอยู่เฉพาะในเมืองหลวงเท่านั้น แต่ยังคงขยายเข้าสู่จังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศ จากนั้นบทบาทของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษา ก็ได้รับการยอมรับและสนับสนุนเรื่อยมา เช่น การต่อต้านประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 299 ซึ่งฝ่ายบริหารจะรวบอำนาจตุลาการไว้ด้วย หรือการที่นิสิตนักศึกษากว่าห้าหมื่นคนเดินขบวนประท้วงการลบชื่อนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหงออกเพราะเหตุจากบทความหนึ่งชื่อ "มหาวิทยาลัยที่ยังไม่มีคำตอบ" ซึ่งปรากฏในวารสารที่ออกภายในมหาวิทยาลัย การคัดค้านทางการเมืองที่กลุ่มนิสิตนักศึกษา หรือศูนย์กลางนิสิตนักศึกษา กระทำไปเหล่านี้เป็นบทบาทที่เป็นไปอย่างสงบและประสบผลทุกครั้ง

บทบาททางการเมืองที่สำคัญของกลุ่มนิสิตนักศึกษาได้เริ่มขึ้น เพราะเหตุจากการจับกุมบุคคลเพียง 13 คนจาก "กลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญ" เมื่อ 6 ตุลาคม 2516 ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษา เห็นว่าการกระทำของบุคคลกลุ่มนี้มีเจตนาบริสุทธิ์ จึงออกแถลงการณ์ตอบโต้การกระทำของรัฐบาล และณีกกำลังกันต่อต้านการกล่าวหาร้ายแรงของรัฐบาล เพื่อรักษาลิทธิเสรีภาพของปวงชน โดยใช้บริเวณของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นศูนย์กลาง การชุมนุมกันในระยะยาวนาน ยิ่งทำให้จำนวนผู้เข้าร่วมมีมากขึ้นทั้งที่มาจากภายใน

และภายนอกกรุงเทพมหานคร แม้ในต่างจังหวัดก็มีการคัดค้านอยู่ทั่วไป การตั้งต้นและ ความเชื่อมั่นในอำนาจของรัฐบาลจอมพลถนอม - จอมพลประภาส จึงทำให้ฝ่ายรัฐบาล พยายามที่จะบิดเบือนความต้องการของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษา ซึ่งต้องการให้ปล่อยบุคคล ทั้ง 13 คน และรัฐธรรมนูญ อันเป็นสาเหตุที่ทำให้ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษา ถือเป็นโอกาส ขยายข้อเรียกร้องให้เพิ่มขึ้นโดยให้รัฐบาลลาออกในวันที่ 13 ตุลาคม 2516 ความสับสน วุ่นวายของคนจำนวนมาก ประกอบกับขาดการติดต่อสื่อสารกันได้อย่างรวดเร็ว จึงเป็นเหตุ ให้เกิดการปะทะกันอย่างรุนแรงอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อนในการเมืองไทยในวันที่ 14 ตุลาคม นั้นเอง การเสียชีวิตของคนหลายคนและกำลังอยู่ในสถานการณ์ตึงเครียด เป็น ผลทำให้รัฐบาลของคณะปฏิวัติจอมพลถนอม - จอมพลประภาส ต้องสลายตัว และหลบหนีไป อยู่ต่างประเทศ อันเป็นการสิ้นสุดของระบอบเผด็จการทหารที่ครอบครองอยู่เป็นระยะเวลา ยาวนับสิบ ๆ ปี ในวันที่ 16 ตุลาคม 2516¹⁰

ในสภาพการณ์ที่สับสนวุ่นวาย ชาคผู้นำในการบริหารประเทศเช่นนี้ สิ่งที่ทำให้ประ- เทศไทยกลับคืนสู่ความสงบคือองค์พระประมุข ทรงแต่งตั้งนายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี เพื่อจัดตั้งคณะรัฐบาล เข้าบริหารประเทศต่อไปในทันที¹¹ และทรงแต่งตั้งสมาชิก สมัชชาแห่งชาติขึ้นเพื่อให้มีการ คัดเลือกกันหาตัวบุคคลที่จะเป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติ เพื่อทำ หน้าที่ในการร่างรัฐธรรมนูญต่อไปด้วย

จากบทบาทของกลุ่มนิสิตนักศึกษาไทยที่ได้กล่าวมาข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่าลักษณะ บทบาทของกลุ่มนิสิตนักศึกษาของไทยนับแต่เริ่มมีนั้นสอดคล้องกับข้อเสนอแนะของนักรัฐศาสตร์ ตะวันตกชื่อ โจเซฟ ฟิชเชอร์ (Joseph Fischer) ที่ว่ากรณีพฤติกรรมทางการเมือง

¹⁰ คุรายละเอียดยกเกี่ยวกับสรุปเหตุการณ์เรียกร้องรัฐธรรมนูญของนิสิตนักศึกษา เมื่อ 6-15 ตุลาคม 2516 ได้จาก พันเอก ประคัม จันทพลบุญรณ์, "นิสิตนักศึกษากับการเมือง", วิทยานิพนธ์ประกอบการศึกษาตามหลักสูตร ของวิทยาลัยการทัพบก 2517, ภาคผนวก จ-ข.

¹¹ คุพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อ 14 ตุลาคม 2516.

ของนักศึกษาในประเทศทางภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นจะถูกห้าม แต่หากพฤติกรรมทางการ เมืองใด ๆ ที่สอดคล้องกับทัศนะของผู้นำทางทหารแล้ว พฤติกรรมนั้นจะได้รับการยอมรับ¹²

สภาพการ เมืองไทยหลัง 14 ตุลาคม 2516

นายสัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรีจากการแต่งตั้งขององค์พระประมุข ได้กล่าวคำปราศรัยและสัญญาว่าจะประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เพื่อให้มีการเลือกตั้งได้โดยจะใช้ระยะเวลาในการร่างรัฐธรรมนูญไม่เกิน 6 เดือน นับแต่วันที่ 14 ตุลาคม 2516 นั้น¹³ คณะรัฐมนตรีของรัฐบาลชุดนี้มีองค์ประกอบที่ไม่แตกต่างไปจากคณะรัฐบาลในอดีต เพราะประกอบด้วยบุคคลที่มาจากข้าราชการประจำเป็นส่วนใหญ่¹⁴ ทั้งนี้อาจเป็นผลมาจากการ เรียนรู้ทางการ เมืองในอดีตที่ทำให้ขาดการพัฒนาผู้นำทางการเมืองที่เป็นพลเรือน และการไม่ได้แยกข้าราชการประจำออกจากข้าราชการทางการเมืองโดยเด็ดขาด ความคิดเห็นและพฤติกรรมของคณะรัฐบาลชุดนี้จึงยังคงเป็นแบบข้าราชการ เคร่งต่อระเบียบกฎเกณฑ์ ซาคความศิริเริ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งคณะรัฐบาลชุดนี้มีความสำคัญอยู่เสมอว่าตนมี

¹² Joseph Fischer, "The University Student in South-East Asia," in A.B. Shah. (ed.) Education Scientific Policy and Developing Societies, (Bombay, India : P.C. Manaktala and Sons Private Ltd., 1967), p. 217.

¹³ คำปราศรัยของ นายสัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรี เมื่อ 14 ตุลาคม 2516.

¹⁴ คำประกาศแต่งตั้งคณะรัฐมนตรี ลงวันที่ 16 ตุลาคม 2516 ใน ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 90 ตอนที่ 133 วันที่ 16 ตุลาคม 2516.

ภาระหน้าที่เป็นเพียงรัฐบาลที่รักษาการ (Care-taker Government)¹⁵ ซึ่งต้องรอให้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญตามกำหนดเวลา และมีคณะรัฐมนตรีที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชน จึงทำให้คณะรัฐบาลของนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ไม่อาจบริหารงานได้เต็มที่ และขาดความเด็ดขาดในการตัดสินใจ แม้จะมีความชอบธรรม (legitimacy) ในการบริหารประเทศก็ตาม

ภายหลังการสิ้นสุดการจลาจลทางการเมืองในครั้งนั้น สภาพของสังคมไทยเป็นไป ด้วยความยุ่งเหยิงวุ่นวาย เช่น มีการเรียกร้องค่าแรงงานของพนักงานโรงแรมต่าง ๆ ปัญหากรณีการจลาจลที่พลับพลาไชย เกิดความแตกแยกระหว่างฝ่ายทหาร ตำรวจ กับประชาชน จนถึงขนาดห้ามข้าราชการทหารตำรวจแต่งเครื่องแบบนอกสถานที่ทำงาน การมีลูกเสือและนิสิตนักศึกษาปฏิบัติงานแทนตำรวจ ระเบียบกฎเกณฑ์และกฎหมายต่าง ๆ ถูกละเมิดและละเลยเพราะเจ้าหน้าที่ผู้รักษากฎหมายไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ เนื่องจากไม่ได้รับความเชื่อถือจากประชาชนและกำลังใจเสียเพราะการถูกประณามจากประชาชน จึงทำให้บทบาททางการเมืองของทหารลดน้อยลงอย่างมาก ในขณะที่เดียวกันความสำเร็จในการต่อสู้ของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ทำให้กลุ่มนิสิตนักศึกษาได้เข้ามามีบทบาททางการเมืองเพิ่มมากขึ้น¹⁶ ระบบการเมืองไม่ใช่เรื่องของทหารอย่างในอดีต แต่กลับมาเป็นของประชาชนโดยทั่วไปที่ร่วมกันต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพของตน การที่ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการสนับสนุนการต่อสู้ของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษา ทำให้ประชาชนมีความกระตือรือร้นที่จะเข้ามีส่วนร่วมในทางการเมืองของประเทศมากขึ้น และผลจากความสำเร็จในการต่อสู้ใน

¹⁵ สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี (จัดพิมพ์), จากรายการพบประชาชนเรื่อง การต่างประเทศกับความมั่นคงของประเทศ เมื่อ 30 ม.ค. 17, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2517) หน้า 2.

¹⁶ เช่นโครงการเผยแพร่ประชาธิปไตย โครงการกลับสู่บ้านเกิด โครงการออกสู่ชนบท ฯลฯ.

ครั้งนั้นทำให้ประชาชนทั่วไปต่างตระหนักดีถึงอำนาจในการรวมกลุ่มทางการเมือง เพื่อ
 ผนึกกำลังในการต่อรองให้บรรดาคณะเป้าหมายของตน การรวมกลุ่มกันเพื่อขจัดความเดือด-
 ร้อนและเรียกร้องความต้องการของตนจึงปรากฏขึ้นมากมาย มีทั้งกลุ่มอุดมการณ์ เช่น กลุ่ม
 ประชาชนเพื่อประชาธิปไตย สหพันธ์นักศึกษาเสรีแห่งประเทศไทย สหภาพเพื่อสิทธิเสรีภาพ
 ของประชาชน และกลุ่มอาชีพ เช่น ศูนย์พิทักษ์สิทธิครูแห่งประเทศไทย กลุ่มนักธุรกิจ สหภาพ
 แรงงาน เป็นต้น กลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้ได้กลายเป็นกลุ่มพลังที่มีบทบาททางการเมืองแทนที่
 กลุ่มทหาร มีความต้องการที่แตกต่างและอาจขัดแย้งกันในผลประโยชน์ทั้งในทางเศรษฐกิจ
 สังคม และการเมือง

การรวมกลุ่มเหล่านี้พยายามที่จะนำเอาความสำเร็จของการต่อสู้ของศูนย์กลางนิสิต
 นักศึกษา เมื่อ 14 ตุลาคม 2516 มาเป็นแบบอย่างในการเรียกร้องให้มีการรวมกลุ่มกัน
 ประท้วง การเดินขบวนมุ่งไปสู่หัวหน้าคณะรัฐบาลคือนายกรัฐมนตรีโดยตรง และได้พยายาม
 นำเอาวิธีการต่าง ๆ ตามระบอบประชาธิปไตยมาใช้ เช่น การติดต่อขอความช่วยเหลือจาก
 พรรคการเมือง จากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และการประสานงานกันระหว่างกลุ่มต่าง ๆ
 ด้วยกันเอง แต่เนื่องจากสังคมไทยมีการเรียนรู้ทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยอย่าง
 ผิด ๆ จึงได้นำเอามาตรการรุนแรงต่าง ๆ เช่น การทำลายทรัพย์สิน การขว้างปาระ-
 เบิดมาใช้ด้วย และเกิดมีการปะทะกันอย่างรุนแรงบ้างอยู่เนือง ๆ ทำให้บ้านเมืองขาด
 ความสงบเรียบร้อยเพราะการใช้สิทธิเสรีภาพกันเกินขอบเขต และเป็นสาเหตุที่ทำให้ประชา-
 ชนเริ่มเกิดความเบื่อหน่ายต่อพฤติกรรมของกลุ่มต่าง ๆ ที่ละน้อย ๆ แม้แต่กลุ่มนิสิตนักศึกษา
 เอง มีประชาชนเป็นจำนวนไม่น้อยที่ยังต้องการความสงบเรียบร้อยอย่างในอดีต ความ
 ศรัทธาต่อการรวมกลุ่มต่าง ๆ เริ่มลดลงในระยะต่อมา

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเมื่อ 14 ตุลาคม 2516 ก็ได้มีส่วน
 ทำให้เกิดผลกระทบในทางการเมืองใหม่ ๆ ขึ้นหลายอย่างที่นอกเหนือไปจากการแปรสภาพ
 จากการเมืองของอภิสิทธิ์ชนมาสู่ประชาชนแล้ว ซึ่งผลต่าง ๆ เหล่านี้น่าจะเป็นผลดีต่อการ
 ปกครองตามระบอบประชาธิปไตยของไทยอยู่ไม่น้อย สิ่งแรกที่ได้เห็นได้ชัดก็คือ การรวมกลุ่ม
 กันอย่างมากมายในระยะหลัง 14 ตุลาคม ซึ่งไม่เคยปรากฏว่ามีการรวมกันเพื่อการต่อสู้

เพื่อกลุ่มเลย ทั้งนี้เพื่อการเพิ่มอำนาจในการต่อรองทางการเมืองให้มากขึ้น ปรากฏการณ์นี้ นับว่าเป็นปรากฏการณ์ใหม่ที่ไม่เคยมีมาในอดีต เพราะแม้จะมีการรวมกลุ่ม เช่นกลุ่มชาวจีน กลุ่มชาวชนบท แต่การรวมกลุ่มเหล่านั้นไม่ได้มีลักษณะเพื่อเพิ่มอำนาจในการต่อรองของกลุ่มแต่อย่างใด แม้แต่กลุ่มชาวจีนซึ่งเป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลทางเศรษฐกิจก็ตาม ก็มีได้ใช้อำนาจที่มีอยู่เพื่อได้มีอิทธิพลในกระบวนการทางการเมืองเลย คงเป็นไปแต่เพียงการใช้กำลังเงินเพื่อการหลีกเลี่ยงตัวบทกฎหมายหรือเพื่ออำนวยความสะดวกในทางการค้าพาณิชย์มากกว่า การมีอำนาจต่อรองกับรัฐบาลอย่างที่น่าจะเป็น การรวมกลุ่มกันเพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรองในทางการเมือง จึงเป็นสิ่งที่น่าจะเป็นผลดีต่อระบบการเมืองของไทย

ในค่านหนึ่งนั้น การรวมกลุ่มต่าง ๆ จะทำให้กลุ่มเหล่านี้มีความสามารถในการเรียกร้องมากยิ่งขึ้นและในลักษณะที่ดี มีเป้าหมายและแผนการในการดำเนินงานเพื่อการเรียกร้องความต้องการ การเรียกร้องที่ได้รับการตอบสนองย่อมหมายความว่าประชาชนได้ตระหนักว่าการรวมกลุ่มนั้นเป็นอำนาจในการต่อรอง แสดงถึงอำนาจของประชาชน เกิดความสำนึกทางการเมืองเพราะมีความเชื่อมั่นว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม กล่าวที่จะเสนอความคิดเห็นและมีการกระทำร่วมกันเพื่อให้มีน้ำหนักในการพิจารณาขอเรียกร้อง การได้เข้าไปมีส่วนทางการเมืองมากขึ้น จะเกิดมีความตื่นตัวทางการเมืองมากขึ้นด้วยเช่นกัน ซึ่งจะมีส่วนช่วยกระตุ้นความรับผิดชอบของรัฐบาล เช่นนี้ จะช่วยให้การตอบสนองของรัฐบาลต่อประชาชนนั้นมีมากและถูกต้องขึ้น แต่ด้วยเหตุที่ความสามารถของสถาบันทางการเมืองของไทยอยู่ในประสิทธิภาพที่ต่ำ ไม่เพียงพอกับความตื่นตัวและขอเรียกร้องจากประชาชนที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว หลายสถาบันการเมืองไม่อาจตอบสนองขอเรียกร้องต่าง ๆ ได้มากนัก สภาวะทางการเมืองของไทยจึงมีลักษณะของความไม่เหมาะสมพอดีกันระหว่างปริมาณความต้องการซึ่งจะต้องตอบสนองกับความสามารถในการตอบสนอง ทำให้ระบบการเมืองไทยต้องประสบปัญหาที่จะต้องแก้ไขอยู่ไม่น้อย

ลักษณะอีกประการหนึ่งของการเมืองไทยหลัง 14 ตุลาคม 2516 คือ ลักษณะของระบบการเมืองนอกสภา (extra-parliamentary politics) ได้ลดน้อยลง ในอดีตเมื่อรัฐสภาไม่สามารถใช้อำนาจนิติบัญญัติได้อย่างเต็มที่ เพราะถูกฝ่ายบริหารครอบงำ

ผลการเลือกตั้งสภปรกและได้สมาชิกสภาจากพรรคที่มีนักการเมืองของผู้มีอำนาจอยู่ในสภาเป็นจำนวนมาก ทำให้รัฐสภาต้องตกอยู่ใต้อิทธิพลของฝ่ายบริหารระบบสภาที่มีประสิทธิภาพต่ำ ไม่สามารถทำหน้าที่ในการนิติบัญญัติเพื่อประชาชนได้อย่างเต็มที่ เกิดมีการเมืองนอกระบบสภา การใช้อำนาจบีบบังคับฝ่ายสภาให้ล้อยตามความคิดเห็นของตน ความสำคัญของการเมืองนอกระบบสภามีมากขึ้น เมื่อประสิทธิภาพของรัฐสภามีน้อยลงและแม้ในระยะแรก ๆ ของการเปลี่ยนแปลงเมื่อ 14 ตุลาคม 2516 การเมืองระบบนอกสภาจะยังปรากฏอยู่ มีการใช้ความรุนแรงของกลุ่มชนเป็นจำนวนมากบีบบังคับโดยทางอ้อม ต่อเมื่อมีความรู้ความเข้าใจในระบบรัฐสภาของประชาชนดีขึ้น จึงเกิดมีการติดต่อกันระหว่างกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในรัฐสภาเพื่อแพร่เผยความคิดในทางที่เป็นเป้าหมายของกลุ่มตน เพื่อการออกหรือระงับการออกกฎหมายเพื่อประโยชน์ของกลุ่มตน (lobbying) ความสามารถของรัฐสภามีมากขึ้น ความสนใจเอาใจใส่ของสมาชิกสภาผู้แทน การยอมรับมติที่ประชุม ฯลฯ ดังเหล่านี้ได้ช่วยให้รัฐสภาสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น อันทำให้ระบบการเมืองนอกระบบอย่างในอดีตลดน้อยลง

อย่างไรก็ตาม เมื่อเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ล่วงเลยมาเป็นเวลากว่า 2 ปี ความสับสนวุ่นวายของการเมืองไทยมีอยู่อย่างมากมาย เพราะการเรียกร้องของกลุ่มต่าง ๆ ที่ต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงภายในสังคมไทย ปริมาณความต้องการของกลุ่มต่าง ๆ มีมากจนเกินกำลังความสามารถของรัฐบาลในการตอบสนอง ประกอบกับมีการแพร่ขยายลัทธิทางการเมืองต่าง ๆ ซึ่งไม่เคยปรากฏในการเมืองไทยในอดีต กลุ่มต่าง ๆ ที่ต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้มักเรียกตนเองว่าเป็นพวก "หัวก้าวหน้า" ความวุ่นวายสับสนนี้ทำให้ประชาชนจำนวนไม่น้อยไม่พอใจและเบื่อหน่าย ประชาชนเหล่านี้จึงเกิดการรวมกลุ่มกันขึ้นเพื่อต่อต้าน เพราะไม่ต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่ต้องการรักษาสถานภาพเดิม (status quo) ของคนไว้ จึงมีลักษณะแบบพวก "อนุรักษ์นิยม" สภาพการเมืองของไทยในช่วงระยะสองปีภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 จึงเป็นช่วงของความขัดแย้งกันระหว่างกลุ่มพวก "หัวก้าวหน้า" เช่น กลุ่มประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย แนวร่วมต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ เป็นต้น กับ กลุ่มพวก "อนุรักษ์นิยม" เช่น กลุ่มนวพล กลุ่มกระติงแดง แนวร่วมอนุรักษ์นิยมแห่งชาติ เป็นต้น

ความขัดแย้งระหว่างทั้งสองฝ่ายนี้มีอยู่มาก เพราะต่างฝ่ายต่างยึดมั่นในแนวความคิดของอุดมการณ์อย่างรุนแรง (extreme) จนบางครั้งทำให้เกิดการปะทะกันและลอบทำลายกันอยู่เนือง ๆ ในสภาพเช่นนี้จะมีผลทำให้กลุ่มต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นพวก "หัวก้าวหน้า" หรือพวก "อนุรักษนิยม" ต่างมีความระแวงสงสัยซึ่งกันและกันขึ้น เกิดความไม่ไว้วางใจกัน อันอาจจะเป็นสาเหตุที่ทำให้ความร่วมมือกันเพื่อสร้าง "พลัง" ในการต่อรองอำนาจกับฝ่ายต่าง ๆ เป็นไปได้ยาก.